

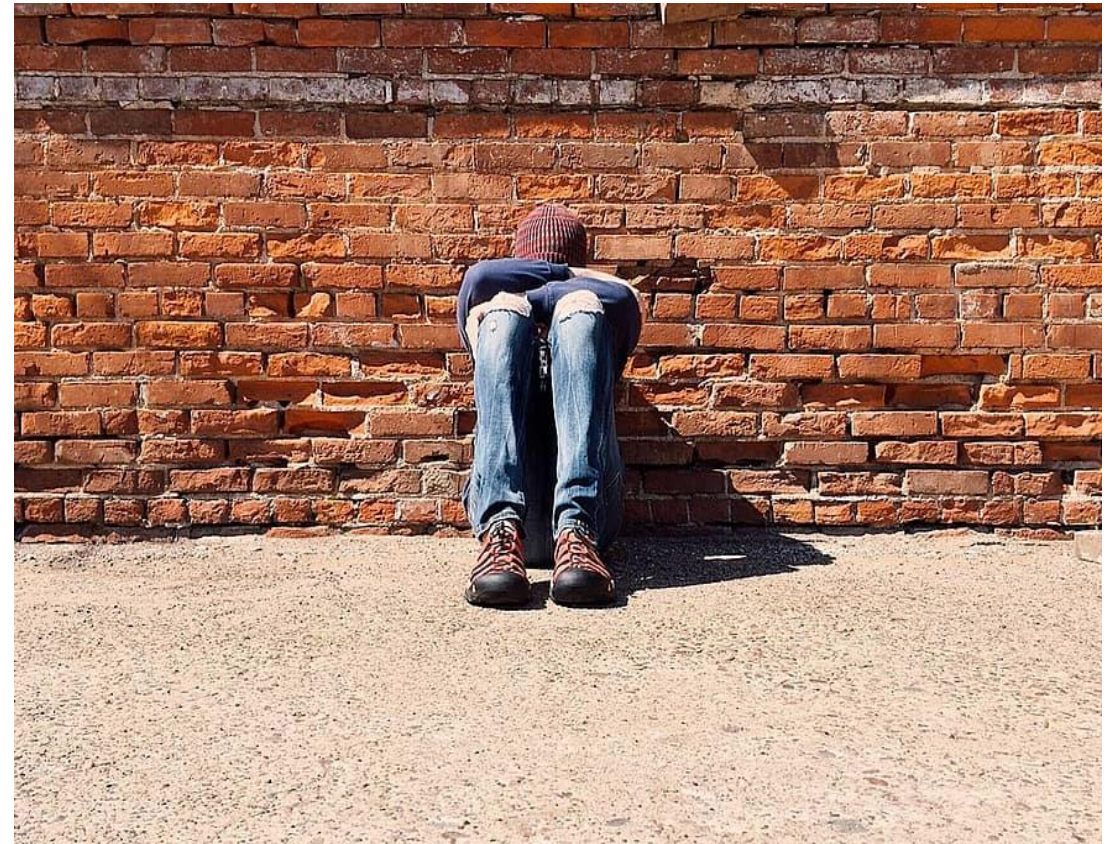
Webinarium Fyrbodals kommunalförbund 29 oktober

**Föräldrars erfarenheter av insatser vid problematisk skolfrånvaro – en studie om ett
samverkansarbete i Orust kommun
Anna Johansson lektor i sociologi**

Avdelningen för socialt arbete och socialpedagogik. Högskolan Väst

Problematisk skolfrånvaro - paraplybegrepp

Frånvaro som innefattar både giltig såväl som ogiltig frånvaro och som antas på ett negativt sätt påverka elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling i förhållande till läroplanen, kursplaner och kunskapskrav (SOU 2016:94; Forsell 2020).

Problematisk skolfrånvaro (se t.ex. Forsell 2020)

- Skolfrånvaro har ofta en komplex problematik
- Multifaktoriell
- kräver en sammansatt hjälp från flera olika professioner inom flera olika verksamheter
- Samverkan central

Utvecklingsprojekt 2021

**huvudsyfte att stödja barn och unga på mellan och högstadiet i att förbättra sina möjligheter att nå godkända betyg. Detta skulle ske genom att öka samverkan mellan sektorerna samhällsutveckling, lärande och omsorg.
skapa en modell/metod för arbetet med problematisk skolfrånvaro som skulle kunna permanentas**

Permanent verksamhet höst 22

SKIFO Orust en samverkan och ett samarbete mellan Skola och Individ- och Familje Omsorgen i Orust kommun med elevens behov i fokus

SKIFO Orust – arbetsmodell (Johansson 2023)

a) En samordnarfunktion – två barn- och ungdomssamordnartjänster med operativ funktion.

b) En arbetsgrupp som arbetar operativt – består av representanter från skola och socialtjänst. Leds av samordnaren.

c) nya rutiner för att möjliggöra och utveckla samverkansarbetet runt problematisk skolfrånvaro

Samordnare – viktig i arbetet runt problematisk skolfrånvaro

I Keppens och Spruyts (2020) metastudie av strategier och interventioner vid problematisk skolfrånvaro

- samverkan central aspekt
- betydelsen av att ha en samordnare
- denna bör vara en aktör utanför skolan

Samordnarens roller (Johansson 2023)

• Leda det operativa samverkansarbetet i arbetsgruppen

- Kallar till, förbereder och leder arbetsgruppens möten
- Tar emot ansökningar till SKIFO
- Drar ärendena i arbetsgruppen

• Samordna det dagliga operativa arbetet i relation till skola och socialtjänst (och ev. andra aktörer)

- Delta i möten med olika aktörer i olika konstellationer
- Samarbeta med de trygga personerna i elevens närhet
- Bidra till att skapa en gemensam röd tråd i arbetet

• Samordna det dagliga operativa arbetet i relation till vårdnadshavare/familj

- Hålla i ett eller flera kartläggande samtal med föräldrar/och elev
- Göra rekommendationer tex. råd och stödjande samtal eller ansökan om familjebehandling
- Fungera som vårdnadshavarnas/elevens representant i möten med skola/socialtjänst eller andra aktörer
- Ha kontinuerlig kontakt via hembesök, telefon/sms, andra platser

Föräldrarna central samverkanspartner i arbetet med problematisk skolfrånvaro (Ekstrand 2015; Myhill 2017; Forsell 2020; Mossberg 2023)

Samverkan med föräldrarna och stödjande relation mellan skola och hem uppfattas som närvarofrämjande för elever med problematisk skolfrånvaro

- **Samtidigt: Tidigare forskning tenderar att porträttera föräldrarna som bristfälliga och misslyckade, som om de ger bris tande omsorg (Bodycote 2022), och framträder som problem och hinder, snarare än som resurser och tillgångar.**
- **Här i fokus - föräldrar som är engagerade och aktivt samverkar med skolan i arbetet med att öka närvaro**

Syfte och frågeställningar

Övergripande syfte:

**att undersöka vad i SKIFOS
arbetsmodell som hindrar
respektive främjar ökad
skolnärvaro**

- **Vilka erfarenheter har föräldrar av att deras barn har fått insatser från SKIFO Orust?**
- **Vilken typ av insatser har de fått och hur uppfattar de stödet?**
- **Hur främjas föräldrarnas delaktighet?**

Vidare syfte

- ambition att bidra till att synliggöra föräldrarnas erfarenheter och resurser
- stärka deras delaktighet och deras möjlighet att påverka den verksamhet som berör dem
- bidra till att utveckla samverkansarbetet runt problematisk skolfrånvaro.

Utgångspunkt: en relationell ansats (se Aspelin 2013) – relationer, samspel, mellanmänniska möte i fokus

Relationer är den huvudsakliga analysenheten och människor uppfattas som intersubjektiva varelser.

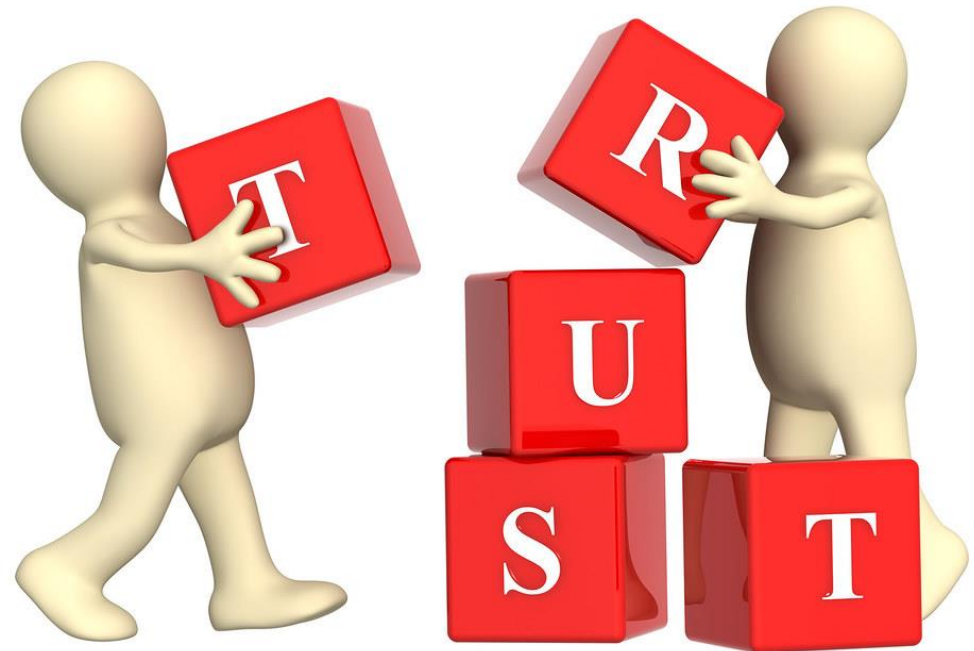
Ansatsen utgår ifrån att skola, utbildning och lärande i grunden handlar om relationer och möten mellan elever, lärare och andra aktörer som har betydelse för eleverna, till exempel föräldrar.

Förtroende och tillit avgörande:

mellan elever och
lärare/skolpersonal
(Lilja 2013)

- mellan föräldrar och
lärare/skolpersonal
(Eriksson 2009;
Johansson 2015).

This Photo by Unknown Author is licensed under [CC BY](#)

**Det sociala bandet till skolan - school
connectedness (Volungis & Goodman 2017)
Se också Forsell 2020)**

- Att känna att lärare och annan skolpersonal bryr sig om en**
- Att man känner sig trygg i skolan**

Skapande av relationell tillit (Bryk och Schneider 2002)

”Relationell tillit kan definieras som en sorts relation där det finns en villighet att acceptera risk och sårbarhet eftersom den andre personen uppfattas som respektfull, visar genuin omsorg för andra, uppvisar integritet samt är kompetent i sin roll (Bryk & Schneider 2002, 5). ”

Forskningsdeltagarna

- Åtta föräldrar intervjuades
- har sammanlagt tio barn och unga som någon gång under sin skolgång har fått, och i vissa fall fortfarande får hjälp av samordnarna.
- tre på mellanstadiet, tre på högstadiet och fyra på gymnasiet. Fyra är flickor, sex är pojkar.
- majoriteten av eleverna har haft hög skofrånvaro under flera år
- flertalet av eleverna har någon typ av NPF-diagnos
- de andra barnen har olika typer av ångest, fysisk sjukdom m.m.
- vissa av barnen "lätt för sig" när det gäller själva studierna men klarar inte av att vara i skolmiljön
- andra har svårare att lära sig i skolan.

- **De flesta av eleverna har periodvis fått anpassningar i skolan: olika varianter**

Familjerna/föräldrarna

- Olika sociala klasser
- Vissa socialt stabila familjer andra mer instabila innan barnens svårigheter började
- tagit emot olika typer av insatser från socialtjänsten och/eller BUP
- Alla - en tillvaro som i hög grad präglas av barnets svårigheter
- Alla - varit sjukskrivna/har/haft olika hälsobesvär
- Alla - mycket engagerade föräldrar

Huvudtema 2 **Skolans insatser och bemötande** med underteman

- *Anpassning som förhandling och process*
- *Avskiljande som både stödjande och hindrande*
- *Brist på engagemang och kunskap*
- *Misstroende, ifrågasättande
och stämpling från skolans sida*
- *De viktiga vuxna i skolan tillit, trygghet och att bli sedd*

Anpassning som förhandling och process

- Benägenheten att göra anpassningar skiljer sig åt mellan olika skolor och rektorer.
- Vissa har erfarenheten att skolan varit öppen för anpassning redan från början:
Skolan har verkligen försökt, de har verkligen varit hjälpsamma och vänt och vritt.

Viktigt:

- Flexibilitet
- Att få prova sig fram

Hon fick känna sig fram

Förälder om tonårsdotter

Otillräcklig/icke fungerande anpassning:

Studiens resultat ligger till viss del i linje med tidigare forskning (Havik, Bru & Ertesvåg 2014; Nielsen & Thastum 2023) om anpassningar:

- Hänger mycket på föräldrarna själva att driva frågan framåt
- Passivitet eller bristfälligt agerande från skolans sida

• **”flexibilitet”
centralt
(se t.ex.
Riksförbundet
Attention 2023;
2024b).**

Avskiljande som både stödjande och hindrande

- **Vissa svårlösta situationer/dilemman kan urskiljas:**
 - **Robot-/hemundervisning versus undervisning i skolan**
 - **Vara i hemmaklassen versus ha mer avskild undervisning**
 - **Måltidssituationen.**

- **Ett dilemma som återkommer:**
 - **Å ena sidan vilja vara delaktig i den stora klassen**
 - **Å andra sidan ha behov av att sitta enskilt eller med en liten grupp**
- **Stöd i lärandet att sitta avskilt/samtidigt utanförskap och isolering socialt**
- **Elever avvisat anpassningar eftersom det har fått dem att "sticka ut".**
- **De vill vara "som alla andra"**

Erfarenheter av negativt särkiljande

- Återkommer i mitt material, liksom i annan forskning (se t.ex. Havik, Bru & Ertesvåg 2014)
- en konsekvens av att eleverna arbetar ensamma eller i en mindre grupp.
- att motverka och hantera social exkludering, utanförskap och ensamhet
- en stor utmaning

Brist på engagemang och kunskap

- Brist på kunskap hos rektor och annan personal i skolan är något som tas upp av flera föräldrar.
- Främst inom NPF-området
- Pedagogerna beskrivs som inte "tillräckligt pålästa".

T.ex föräldern till en pojke med NPF-diagnos säger sig ha blivit lovad anpassningar och kunnig personal inför förskolestarten utan att det blev så. Tvärtom blev sonen "illa behandlad" och "felbehandlad".

Han har haft personal som aldrig hört talas om lågaffektivt bemötande, som låst in honom och dragit honom i jackan.

Flera föräldrar kopplar också ihop bristen på kunskap till brist på engagemang och initiativ.

Jag fick hela tiden presentera för skolan hur det skulle göras, komma med förslag på åtgärder. De var tillmötesgående om det inte krävde för mycket resurser. Men jag kan inte det här. Jag är förälder.

- Stämmer väl överens med annan forskning i fältet
- T.ex. uppger mer än hälften av de föräldrar som ingår i Riksförbundet Attentions (2024a) skolenkät att kunskapen om NPF är för dålig.

Misstroende, ifrågasättande och stämpling från skolans sida

***Att bli trodd på är
det viktigaste, i och
med att det varit så
mycket
misstro i vården
och i skolan.***

• I vissa fall orosanmälan:

***Man ska inte
behöva försvara
sig. Vi är en stabil
familj med hög
standard***

***Man blir
stämplad som
besvärlig när
man är påläst
och vet hur det
fungerar.***

Ojämn maktdynamik

Föräldrar till barn med problematisk skolfrånvaro:

- **upplever en ojämlig maktdynamik mellan dem själva och de professionella i deras barns liv**
- **upplever att deras kunskap, erfarenhet och bidrag inte värderas och att de inte blir tagna på allvar**
- **upplever sig ofta ifrågasatta, skuldbelagda, granskade och sedda som besvärliga**

Se också tidigare forskning t.ex. Myhill 2017; Browne 2018; Bodycote 2020; Mossberg 2022

De viktiga vuxna i skolan tillit, trygghet och att bli sedd

- I föräldrarnas skildringar förekommer en rad olika typer av stödpersoner:
- mentorer, specialpedagoger, kuratorer och resurspersoner av olika slag

- **Dessa personer beskrivs som avgörande för att eleven ska vilja/kunna återvända till skolan.**

Centralt att eleven har ”vuxna omkring sig” / ”rätt personer”

- som ”ser” eleven
- som förstår och kan tolka situationen även då eleven inte själv har förmåga att uttrycka hur det går och vad hen behöver.

”Hon ser hela människan, inte bara den pedagogiska insatsen utan hela honom och hela hans behov.”

”Hon har skrattat, gråtit och älskat honom. Han känner vem som tycker om honom”.

Särskild vuxen- kontinuitet- följer eleven

En person som eleven kan:

- prata med och vila hos
- som är aktivt delaktig i undervisningssituationen
- som ordnar med anpassningar
- som hjälper till med ”sociala oskrivna regler och kan vägleda”
- håller kontakt med eleverna då de är hemma för att ”bygga relation”
- skapar trygghet

Att reflektera runt:

- **Tänk på en situation där du har en elev som har problematisk skolfrånvaro och ditt samarbete med vårdnadshavare.**
- **Utifrån din yrkesroll/erfarenheter: Känner du igen det som föräldrarna beskriver?**

- **Vilka utmaningar har du mött i kontakten med föräldrar till elever med problematisk skolfrånvaro?**
- **Hur hanterar du dessa?**

Vikten av vuxna att känna sig trygg med

- **Många elever med NPF-diagnoser om att:**

-det inte finns någon vuxen i skolan som de känner sig trygga med

- de ofta upplever att skolpersonalen inte förstår dem och att de inte har någon fördjupad relation till någon vuxen i skolan.

(Riksförbundet Attention's rapporter 2024a; 2024b)

Elever som har åtminstone en vuxen i skolan som de litar på har:

-bättre psykisk hälsa

- bättre utbildningsmässiga resultat

- en mer positiv attityd gentemot skolan

(Pringle m.fl. 2018) .

- Förtroendefulla relationer med vuxna i skolan är avgörande för eleverna

- ”nyckelpersoner” har varit en del i processen mot ökad närvaro

(Forsell (2020;Riksförbundet Attention 2023; 2024b)

Relationsskapande

- Enligt föräldrarnas skildringar är relationsskapande avgörande såväl
- mellan dem själva och skolans aktörer som mellan deras barn och de vuxna på skolan.
- I mitt material associeras dessa nyckelpersoner med tillit och trygghet, att barnet blir förstått, omtyckt och sett som en hel person.

Brister i relationell tillit

- Föräldrarna berättar om en rad brister vad gäller såväl kompetens som respekt, omsorg och engagemang från skolledning och personal i relation till både barnen och dem själva
- Detta underminerar den så kallade relationella tilliten.

HUVUDTEMA 3

Med SKIFO:s insatser och bemötande i fokus
Underteman

- **Brist på information om SKIFO**
- **Samordnaren som rådgivare**
- **Samordnaren som länk och ”spindeln i nätet”**
- **Samordnaren som representant för föräldrar och barn**

- **Samordnaren som stöd i att skapa struktur och i att ”styra upp”**
- **Samordnaren som känslomässigt stöd till föräldrarna**

Samordnaren som stödjande vuxen för barnet/den unge

Samordnarens roll som oklar och negativt laddad

Att bli lyssnad på och få vara med och bestämma – att göras delaktig

Samordnaren som rådgivare

”Vi pratar igenom. Hon kanske säger ”bra du tar upp detta med BUP”. Samordaren har varit en riktig klippa. En jättebra rådgivare.”

Samordnaren har kunnat hjälpa till med :

- sådant föräldern ”inte förstår”
- frågor som ”gör jag rätt här?”
- kan reda ut vissa saker

”För den här saken behöver vi prata med den här” Hon har de kontakter jag inte har.”

Som länk och spindel i nätet

”Jag är väldigt tacksam för samordnarens stöd till oss som föräldrar. Hon har varit spindel i nätet och vi har kunnat ta ett steg tillbaka.”

”De snackar med varandra och gör uppdateringar. Hon har haft kollen, stämt av med lärarna. Det kändes skönt för då hänger inte allt på mina axlar.”

Samordnaren som representant för barnet och föräldrarna

”Samordnaren var med på möten som en back up för oss föräldrar. Det var väldigt skönt att ha henne i ryggen eftersom vi haft lite dålig erfarenhet. Vi har känt oss som de jobbiga föräldrarna. Det var skönt när hon kom in och förklarade. ”

”Vi som föräldrar behövde inte strida på det sättet vi behövt förut”

”Jag har ett par ögon som bevakar för mig”

”Samordnaren tar tillvara mina intressen”

Samordnaren som den som skapar struktur och styr upp

”Här måste vi göra något”. Det blev mer ”Nu tar vi action”.

”Skifos roll har varit att skapa struktur, hur skall vi styra upp det”

”sett till att alla gör det de ska”

Samordnaren som känslomässigt stöd till föräldrarna

Medan föräldern satte "press på sig själv" och undrade: "Vad gör jag för fel"? kunde samordnaren säga: "Det gör ingenting" och försäkrade att "du behöver inte ha dåligt samvete" och "Du gör så gott du kan".

"Samordnaren är en hjälpsam person som inte dömer."

"Jag vet innerst inne att jag inte kan ge upp men jag behöver den där lilla påminnelsen. Och bekräftelsen på 'Du gör ett bra jobb, kämpa på, det kommer att bli bra'. Att få lite pepping."

Samordnarens roll som oklar och negativt laddad

Ej fristående roll

”Från början hade SKIFO en fristående roll. Men under läsårets gång smälte hon in i skolan.”

Kontrollfunktion

”Jag såg henne mer som en inkräktare och kontrollperson. Jag hade henne inte vid min sida. Hon fanns inte som min bonus.”

Skapande av relationell tillit (Bryk och Schneider 2002)

”Relationell tillit kan definieras som en sorts relation där det finns en villighet att acceptera risk och sårbarhet eftersom den andre personen uppfattas som respektfull, visar genuin omsorg för andra, uppvisar integritet samt är kompetent i sin roll (Bryk & Schneider 2002, 5). ”

Samordnaren tycks övervägande uppfattas som någon som visar:

- respekt
- omsorg
- kompetens
- moraliskt engagemang

Upplevelse av socialt stöd – relationella kvaliteterna centrala

Den relation som samordnaren skapar med föräldrarna och det samspel de har avgörande betydelse för hur de stödjande handlingarna tolkas och tas emot

Föräldrar med barn med problematisk skolfrånvaro har stort behov av att:

- bli tagna på allvar och erkända för sin kunskap och sitt engagemang som förälder

Respect

GIVE IT

TO GET IT

Rekommendationer:

Till sektor Utbildning/Social omsorg

- än mer fokus på relationsarbete, relationella praktiker, relationell kompetens och relationell tillit
- Gemensam dag av utbildning och kollegialt lärande för skola och socialtjänst med ”det relationella” som tema
- utveckla arbetet med att skapa än mer tillitsfulla relationer till föräldrarna

Till SKIFO specifikt/sociala teamet

1. Inventering av vårdnadshavaren som resurs genom att:
 - kartlägga kunskaper, erfarenheter och kontakter som vårdnadshavare kan bidra med
 - förmedla resurserna till elevens skola
2. Gemensam avstämning och uppföljning genom:
 - regelbunden dokumenterad avstämning med vårdnadshavare
 - dokumenterad utvärdering tillsammans med vårdnadshavare i slutet av insatsen

Att reflektera runt:

- Kan du komma på en situation där du/skolan skapat en god relation med föräldrar till elev med problematisk skolfrånvaro?
- Vad var det som fungerade?
- Hur skapades relationen?
- Vad innebär det för främjandet av elevens skolnärvaro?

Tack för er uppmärksamhet!

Mailadress: anna.johansson@hv.se

Se rapporter:

Johansson, A. (2015). "Har man inte föräldrarna med sig så kommer man ingenstans" – om lärares relationer till föräldrar med barn som har "problem". Rapport 2015:4. Högskolan Väst.

Johansson, A. (2023). Samverkan runt problematisk skolfrånvaro – erfarenheter från ett utvecklingsprojekt inom Orust kommun. Rapport i korthet. Högskolan Väst.

Johansson, A. (2025). Föräldrars erfarenheter av insatser vid problematisk skolfrånvaro. En studie av ett samverkansarbete i Orust Kommun.